

9. Auction. Wikipedia: The Free Encyclopedia URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Auction>.
10. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
11. Щербак С.В. Виконавча процедура: постановка проблеми. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1 (10). С. 21–26.
12. Постанова Верховного Суду України від 22.02.2017 по справі № 734/580/15-ц. *Офіційний веб-сайт Єдиного державного реєстру судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65440998>.
13. Місія та завдання Державного підприємства «СЕТАМ». Інформаційне повідомлення. URL: <http://setam.gov.ua/mission-and-tasks>.
14. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 53. Ст. 1851.
15. Легеза Є.О. Теорія публічних послуг: адміністративно-правова складова: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.

УДК 347.734

БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кузьменко Юлія Василівна,
 доктор педагогічних наук, доцент,
 професор кафедри адміністративного
 права та адміністративного процесу
 (Херсонський факультет Одеського
 державного університету внутрішніх
 справ, м. Херсон, Україна)

У статті висвітлено правові аспекти банківської справи в Україні. Підкреслено, що сучасним правовим полем охоплено всі напрями банківської діяльності, що сприяє максимальному захисту прав та інтересів як клієнтів, так і самих банківських установ. Представлено статистичні дані щодо кількості діючих банків на території України за період з 2008 по 2018 рр. Закцентовано увагу, що функціонування банківської системи в правовому полі є одним із важливих чинників фінансово-економічного розвитку держави.

Ключові слова: законодавство, банківська діяльність, банк, Національний банк України, комерційні банки.

BANKING ACTIVITIES IN UKRAINE: LEGAL ASPECTS

Kuzmenko Iuliia Vasilivna,
 Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
 Professor, Professor at the Department of
 Administrative Law and Administrative
 Process (Kherson Faculty of Odessa State
 University of Internal Affairs,
 Kherson, Ukraine)

The article covers the legal aspects of banking in Ukraine. It has been determined that, like in other branches of law, banking legislation is not perfect, and therefore there is a need to clarify the existing financial-legal categories and institutions, as well as constant correction

in accordance with new modern requirements of society. The circle of domestic scholars who devote their studies to the various aspects of banking legislation was named. The analysis of the Ukrainian legislation provides grounds for arguing that such a category as banking activity is enshrined in the Law of Ukraine "On Banks and Banking Activities" of 2000. It is emphasized that the current legal field covers all areas of banking activity, which contributes to the maximum protection of rights and interests, as clients, and the banking institutions themselves. These are the main regulatory documents regulating the activities of banks in the territory of Ukraine. It is noted that the banking system of Ukraine is two-tier: the higher level is the National Bank of Ukraine, the poorer level – state, commercial, nationalized banks, branches of foreign banks. The main tasks of the central bank outlined in the Law of Ukraine "On the National Bank of Ukraine" in 1999 were presented in the article.

It is noted that two state-owned banks of Ukraine, Oschadbank, Ukrksimbank and one commercial PJSC CB Privatbank are recognized as systemically important in Ukraine. The statistical data on the number of active banks in the territory of Ukraine for the period from 2008 to 2018 are analyzed. The official statistics of the Ministry of Finance of Ukraine were analyzed and the conclusion was made that a sharp decrease in the number of banks in Ukraine occurred in 2016 mainly due to banks with foreign capital. The attention is paid to the fact that functioning of the banking system in the legal field is a guarantee of the financial and economic development of our state. The modern achievements are also outlined: reduction of the number of non-competitive banks in Ukraine; in connection with Russia's foreign aggressive policy towards Ukraine, there is a ban on banking activities on Ukrainian territory by Russian banks; the gaps in consumer lending regulation have been resolved; the main directions of activity of the National Bank of Ukraine are concentrated in the framework of monitoring compliance with the rules of functioning of the banking system and its development.

Key words: legislation, banking, bank, National Bank of Ukraine, commercial banks.

Натепер одним із важливих складників національної безпеки будь-якої держави є сектор банківської діяльності. Сучасний стан правового поля сфери банківських послуг в Україні не вирізняється особливою стабільністю. Як й інші галузі права, банківське законодавство не є досконалим, а отже, виникає необхідність в уточненні вже наявних фінансово-правових категорій та інститутів. Банківське право вимагає постійних корекцій відповідно до нових сучасних вимог суспільства. Отже, порушене питання є актуальним як для сучасної правової теорії, так і практики.

Широке коло науковців присвячує дослідження різноаспектним проблемам банківського законодавства. Разом із тим варто зауважити, що в науковому дискурсі питання місця фінансового права в системі права й по сьогодні є дискусійним. Так, М. Агарков, Ю. Дмитренко, О. Іоффе, Л. Коган, І. Тинчук, В. Хропанюк переконані, що банківське право є підгалуззю фінансового, цивільного, торгівельного та господарського права; І. Заверуха, Л. Єфимова, О. Орлюк уважають, що воно є комплексним інститутом права; О. Качан, І. Сторожук, С. Обрусна стверджують, що це є комплексна галузь права, А. Братко, О. Грачева, О. Качан, О. Костюченко, М. Піскотін, Г. Тосунян визначають банківське право як самостійну правову галузь. Різні точки зору підтверджують нашу думку, що багато економіко-правових дефініцій, зокрема й банківська діяльність, є інтегральними категоріями, що лежать на перетині декількох наук.

Мета статті – висвітлити правовий аспект банківської діяльності в Україні.

Аналіз системи українського законодавства дає підстави стверджувати, що така категорія, як банківська діяльність, закріплена в Законі України «Про банки і банківську діяльність»: «... залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [3]. Наша

думка є суголосною з поглядом Ю. Дмитренко, що «банківська діяльність є одним з елементів фінансової діяльності держави і складність банківської діяльності полягає в тому що вона охоплює обіг як державних так і приватних фінансових ресурсів, причому зв'язок між ними часто є міцним і нерозривним» [1, с. 188–189].

Банківська система України дворівнева: вищий рівень – це Національний банк України, нижчий рівень – державні, комерційні, націоналізовані банки, філії іноземних банків.

Щодо правового забезпечення діяльності центрального банку України, зокрема юридичного статусу, завдань, функціональних повноважень і принципів роботи, то основними є Конституція України, Закон України «Про Національний банк України» та інші закони. Національний банк України – юридична особа, особливий центральний орган державного управління. Відповідно до законодавчих вимог, його статутний капітал – 10 мільйонів гривень, проте він є державною власністю. Основні функції, що покладені суспільством на центральний банк, окреслені у статтях 6, 7 Закону України «Про Національний банк України» (1999 р.):

- забезпечення стабільності грошової одиниці України, досягнення та підтримка цінової стабільності в державі,
- монопольне здійснення емісії національної валюти України й організація готівкового грошового обігу;
- є кредитором останньої інстанції для банків та організує систему рефінансування;
- установа для банків правил проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів і майна;
- організація створення та методологічне забезпечення системи грошово-кредитної й банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;
- регулювання діяльності платіжних систем і систем розрахунків в Україні, визначення порядку й форм платежів у тому числі між банками;
- визначення напрямів розвитку сучасних електронних банківських технологій, створення та забезпечення безперервного, надійного й ефективного функціонування, розвиток створених ним платіжних та облікових систем, контроль створення платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності й засобів захисту банківської інформації;
- здійснення банківського регулювання та нагляд на індивідуальній і консолідованій основі;
- здійснення погодження статутів банків і змін до них, ліцензування банківської діяльності й операцій, ведення Державного реєстру банків, Кредитного реєстру НБУ;
- ведення офіційного реєстру ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;
- здійснення попередньої кваліфікації осіб, які можуть брати участь у виведенні неплатоспроможних банків з ринку, складає перелік таких осіб;
- представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;
- здійснення валютного регулювання;
- забезпечення накопичення та зберігання золотовалютних резервів і здійснення операцій з ними й банківськими металами;
- аналіз і прогноз динаміки макроекономічних, грошово-кредитних, валютних і фінансових показників, у тому числі складає платіжний баланс;
- організація інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видання ліцензії на право інкасації й перевезення банкнот і монет та інших цінностей;

- забезпечення обліку і зберігання переданих йому цінних паперів та інших коштовностей, що конфісковані (заарештовані) на користь держави;
- здійснення державного регулювання з питань електронної ідентифікації в банківській системі України;
- видача ліцензії небанківським фінансовим установам, які мають намір стати учасниками платіжних систем, на переказ коштів без відкриття рахунків і відкликає їх відповідно до законодавства;
- здійснення державного регулювання й нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за небанківськими фінансовими установами-резидентами;
- визначення порядку, вимог і заходів із забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки в банківській системі України тощо [4].

Як бачимо з наведеного переліку, Національний банк України наділено широкими повноваженнями щодо проведення грошово-кредитної політики в державі.

Банківська діяльність банків нижчого рівня законодавчо регламентована законами України («Про банки та банківську діяльність» (2000 р.), «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (2001 р.), «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (2012 р.), «Про валюту і валютні операції» (2018 р.), «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (1996 р.), «Про цінні папери та фондову біржу» (2006 р.), «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (2014 р.), «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001 р.), «Про споживче кредитування» (2016 р.), «Про акціонерні товариства» (2008 р.), «Про захист персональних даних» (2010 р.), «Про фінансову реструктуризацію» (2016 р.), «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків» (2017 р.) «Про споживче кредитування» (2017 р.)), Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції», постановами Правління Національного банку України тощо.

У Законі України «Про банки та банківську діяльність» (2000 р.) визнано, що «державний банк – це банк, сто відсотків статутного капіталу якого належать державі», «кооперативні банки створюються за принципом територіальності і поділяються на місцеві та центральний кооперативні банки», а їх статутний фонд «поділяється на паї. Рівень мінімального розміру статутного капіталу кооперативного банку встановлюється Національним банком України» [3].

Цілком логічно, що банківська справа як різновид підприємницької діяльності спрямована на отримання прибутків від продажу товарів (валюта, банківські метали, ювілейні монети тощо) та послуг (надання кредитів, оформлення депозитів, обслуговування рахунків фізичних і юридичних осіб тощо). Проте здійснювати банківську діяльність можна лише після державної реєстрації юридичної особи, внесення до Державного реєстру банків та отримання відповідної ліцензії.

Системно важливими сьогодні визнано два державні банки України – АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк» – та один комерційний – ПАТ КБ «Приватбанк». На території України діє 81 комерційний банк (станом на 1 жовтня 2018 року) [2]. У таблиці 1 наведено статистичні данні щодо моніторингу кількісних показників комерційних банків на території України.

Таблиця 1

Кількість комерційних банків в Україні (2008–2018 рр.)*

Рік	Кількість діючих банків	З них із іноземним капіталом
2008	175	47
2009	184	53
2010	182	51
2011	176	55
2012	176	53
2013	176	53
2014	180	49
2015	163	51
2016	117	41
2017	96	38
2018	81	41

* За даними Міністерства фінансів України [2].

Аналіз офіційних статистичних даних Міністерства фінансів України дає підстави стверджувати, що різке скорочення кількості банків в Україні відбулося у 2016 р. Такі трансформації пов'язані з реформуванням правового поля у сфері банківської діяльності. На жаль, зміни в законодавстві призвели до різкого скорочення банків з іноземним капіталом. Їхня банківська діяльність регулювалася з публічно-правових позицій, у другу чергу відносно захисту приватних інтересів банків і їх клієнтів.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що сучасним правовим полем охоплено всі напрями банківської діяльності, що сприяє максимальному захисту прав та інтересів як клієнтів, так і самих банківських установ. І це цілком логічно, оскільки функціонування банківської системи в правовому полі є запорукою фінансово-економічного розвитку будь-якої держави. Сьогодні в Україні зменшено кількість неконкурентоспроможних банків; у зв'язку із зовнішньою агресивною політикою Росії стосовно України діє заборона на здійснення банківської діяльності на українській території російськими банками; усунено прогалини щодо регулювання споживчого кредитування; основні напрями діяльності Національного банку України сконцентровано в руслі контролю за дотриманням правил функціонування банківської системи та її розвитку.

Перспективи подальших наукових розвідок можуть бути пов'язані з висвітленням питання правового регулювання сфери діяльності комерційних банків в Україні зі 100% іноземним капіталом.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко Ю. Банківська діяльність як інститут фінансового права. *Форум права*. 2012. № 2. С. 188–195. URL: file:///C:/Users/1/Desktop/Downloads/FP_index.htm_2012_2_32.pdf (дата звернення: 01.11.2018).
2. Кількість банків в Україні (за даними Міністерства фінансів України) URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2018> (дата звернення: 07.11.2018).
3. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Дата оновлення: 01.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 17.10.2018).
4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. Дата оновлення: 07.11.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 07.11.2018).